

Медицький І.Б.

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального права навчально-наукового юридичного інституту ДВНЗ «Прикарпатський національний університет ім. В.Стефаника»

ІМІДЖЕВІ ВТРАТИ УКРАЇНИ ВІД ЗЛОЧИННОСТІ: НАСЛІДКИ НЕМАТЕРІАЛЬНОГО ЗМІСТУ

Проблематика нематеріальних наслідків злочинності не може бути визнана абсолютно новою для кримінологічної науки. Однак вона є малодослідженою, оскільки й надалі продовжують існувати цілі «прогалини», що цілком можуть стати новим полем для відповідних пошуків. Як правило, автори у своїх дослідженнях аналізують фізичну та матеріальну шкоду, спричинену злочинністю на індивідуальному та суспільно-державному рівнях прояву. Нематеріальні наслідки злочинності є більш складними у встановленні їх обсягу, порівняно з наслідками уречевленого змісту, проте їх значення не варто недооцінювати.

Нематеріальні наслідки злочинності у контексті її кримінологічного пізнання визначаються як «похідний від неї та невіддільний від завданої нею фізичної і матеріальної шкоди результат негативного впливу на соціально-психологічні процеси у суспільстві та свідомості громадян, пов'язані із правами людей на життя, здоров'я, особисту недоторканість» [1, с.207]; «особиста нематеріальна (порушення немайнових прав та інтересів громадян) та неособиста нематеріальна шкода (коли схожого типу збитки спричинені державі, її органам та установам, організаціям, різного роду громадським об'єднанням) [2, с.60].

У розвиток висловлених позицій під *нематеріальними наслідками злочинності пропонується розуміти генеровані злочинністю для особистості, суспільства, держави наслідки не уречевленого характеру, основними формами прояву яких виступає спричинення психічної (моральної) шкоди індивідам, а також немайнової шкоди юридичним особам публічного та приватного права, інститутам громадянського суспільства, державі.*

З врахуванням характеру відповідної шкоди, нематеріальні наслідки злочинності підставно розглядати на: 1) *індивідуальному рівні* (посттравматичні і душевні розлади потерпілих від злочинів фізичних осіб; діло-

ва репутація юридичних осіб, якій завдана шкода у результаті злочинної поведінки); 2) *суспільному рівні* (страх перед злочинністю; звикання до злочинності; кримінальна субкультура тощо); 3) *державному рівні* («криза довіри» до органів кримінальної юстиції та суду; зниження міжнародного іміджу держави).

Формування позитивного іміджу України на міжнародній арені та його вплив на політичні, економічні, соціальні процеси є надзвичайно важливим питанням, оскільки позитивний імідж є запорукою доброзичливих партнерських відносин і поліпшення взаємодії на міжнародній арені, створення сприятливого інвестиційного клімату, залучення коштів для розвитку економіки країни, а, отже, і підвищення рівня добробуту населення в цілому [7, с.113].

Україна, позиціонуючи себе як рівноправного партнера у стосунках із міжнародною спільнотою, прийняла на себе чисельні зобов'язання із протидії різновидам злочинності, які визначають її сучасні риси у всьому світі. Безперечно, що негативні результати у справі стримування криміналітету будуть мати довготривалі негативні наслідки у вигляді погіршення її міжнародного іміджу, що, врешті-решт, визнається і національними органами влади. Наприклад, Державна програма забезпечення позитивного міжнародного іміджу України на 2003-2006 роки містила у структурі конкретні заходи із покращення ділового та інвестиційного іміджу країни, як-от: запровадження міжнародних стандартів регулювання фондового ринку, ринку фінансових послуг, банківського нагляду з урахуванням рекомендацій Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF) та Базельського комітету; забезпечення ефективного функціонування системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом [10].

Іміджеві заходи юридичного спрямування містяться у цілій низці державницьких Стратегій – розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення на період до 2020 року; державної політики щодо наркотиків на період до 2020 року; комунікацій у сфері запобігання та протидії корупції; підвищення рівня безпеки дорожнього руху в Україні на період до 2020 року; у сфері протидії незаконному виробництву та обігу тютюнових виробів на період до 2021 року. Проте жоден із указаних нормативно-правових документів не досягне свого призначення за відсутності політичної волі до реального виконання запланованих програм та заходів, у тому числі й тих, які стосуються протидії злочинності. Сучасний

стан речей свідчить, що криміногенна ситуація у державі продовжує залишатися потужним дестабілізуючим чинником, перепорою на шляху встановлення та розвитку добросусідських стосунків із цивілізованими державами, завдаючи шкоди іміджеві України та тягнучи за собою конкретні несприятливі наслідки у вигляді нереалізованих програм. Нижче наведено дані міжнародних рейтингів, що засвідчують необхідність актуалізації зусиль України у боротьбі з:

- *організованою злочинністю*. Станом на 2019, 2018, 2017 і 2016 роки Україна посідала, відповідно, 150-те, 152-те, 154-те і 156-те місця зі 163 позицій за міжнародним рейтингом найбезпечніших для життя країн Global Peace Index. У цьому рейтингу 2019 р. Україна посіла позицію між Північною Кореєю і Суданом. Для порівняння: 2015 р. наша держава посідала 152-те місце, 2014 року – 144-те, з 2010-го до 2013 року – 120-те, 2009 року – 118-те. Можна констатувати тенденцію до підвищення рівня небезпеки для життя людей в Україні [5, с.61]. За даними Всесвітнього економічного форуму, Україна у 2017/2018 роках посідала 113 місце із 137 за рівнем впливу організованої злочинності на бізнес (поруч із Угандою та Тринідад і Тобаго) [3];

- *злочинами терористичного спрямування*. У міжнародному рейтингу Global Terrorism Index у 2015 р. Україна займала 12 місце з індексом 7,2 . П'яте місце за кількістю жертв одного теракту, серед найбільш небезпечних країн (Ірак, Нігерія, Сирія, Південний Судан) через збитий літак Malaysia Airlines, де загинули 298 осіб [13, с.383]. У 2019 р. Україна покращила свої позиції у рейтингу Global Terrorism Index, посівши 24-ту позицію із 163 держав, із показником 5,547 бали з 10 (найвища оцінка – 0) [14];

- *корупцією*. За результатами дослідження, проведеного аудиторською компанією Ernst&Young, Україна опинилася на першому місці за рівнем корупції серед 41 країни з Європи, Близького Сходу, Індії та Африки (ЕМЕІА). 51% респондентів, які брали участь в дослідженні EY Fraud Survey, досі вважають проблему хабарництва та корупції актуальною. 27% опитаних заявляють, що в бізнес-середовищі їхніх країн хабарництво є прийнятним засобом для отримання контрактів, включаючи 14% респондентів із Західної Європи [11].

Високий рівень корупції та недостатній рівень незалежності судів значним чином вплинули і на оцінку рівня демократії Freedom House, у рейтингу якого Україна у 2014-2015 рр. оцінена як «частково вільна» країна [13, с.383].

За даними міжнародної організації Transparency International, позиції України у сфері протидії корупції повільно покращуються – з 26 балів із 100 можливих у 2014 р. до 32 балів у 2018 р. та 120 місця серед 180 країн. Україна з-поміж своїх сусідів змогла обійти лише Російську Федерацію (28 балів, 138 місце). Натомість решта мають вищі оцінки: Польща – 60, Словаччина – 50, Румунія – 47, Угорщина – 46, Білорусь – 44, Молдова – 33 балів. Попри часткове виконання рекомендацій організації за 2018 р., Трансперенсі Інтернешнл Україна констатує, що більшість з них все таки були проігноровані владою: не відбулося посилення ролі Національного антикорупційного бюро України, продовжено протистояння між правоохоронними органами України, СБУ та Національна поліція не позбулися функції боротьби з економічними злочинами тощо [8]. У 2019 р. Україна повернулася до рівня 2017 року та посіла 126 місце зі 180 країн (30 балів зі 100 можливих). Залишилися невиконаними: забезпечення ефективної роботи реєстру бенефіціарів; посилення контролю за фінансуванням політичних партій; зміна способу формування органів суддівського самоврядування; повернення довіри до Спеціалізованої антикорупційної прокуратури; позбавлення СБУ та Нацполіції повноважень у сфері боротьби з економічною злочинністю; покарання винних в організації нападів на антикорупційних активістів [9];

- *відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом*. За матеріалами Базельського індексу протидії легалізації (AML), розробленого Базельським інститутом управління, можна з'ясувати ризики відмивання коштів та фінансування тероризму 129 країн світу. Так 64% країн (83/129) у рейтингу 2018 р. мають оцінку ризику 5,0 або вище. Ці країни визначають як такі, що мають значний ризик відмивання коштів та фінансування тероризму. Середній рівень ризику у 2018 р. становить 5,63. Україна, згідно вказаного рейтингу, належить до держав із високим рівнем ризиків із відмивання грошей. Як стверджують експерти Базельського інституту управління, за останні сім років країни з високим рівнем ризику відмивання коштів та фінансування тероризму мають деякі особливості: слабкі державні інститути, політичні права та верховенство права; низький рівень фінансової/політичної прозорості; обмеження свободи преси; відсутність ресурсів для управління фінансовою системою; переважно готівкові економіки; високий рівень контрабанди та нелегальної торгівлі (наркотики, люди, продукція тваринного світу тощо) [6, с.43].

- *порушенням інтелектуальної власності*. Згідно з даними Business Software Alliance, у 2017 році 37% програмного забезпечення, встановленого на комп'ютерах по всьому світу, все ще було не ліцензованим, що

спричинило \$46,3 млрд. глобальних комерційних втрат. Україна перебуває в ТОП-25 країн із найвищим рівнем цифрового піратства: чотири з п'яти (80%) програмних компонентів на українських комп'ютерах встановлені нелегально [4].

Як зазначено у Звіті Європейської комісії щодо захисту та забезпечення прав інтелектуальної власності, Україну включено до переліку держав, які порушують права інтелектуальної власності та завдають цим шкоду економічним інтересам Євросоюзу. За доповіддю EUIPO-OECD (OECD – Організація економічного співробітництва та розвитку) від 2018 року, Україна продовжує залишатися одним із чотирьох основних пунктів транзиту підроблених товарів на ринок ЄС у таких секторах як харчова промисловість, годинники, ювелірні прикраси, іграшки, одяг, фотографічне та медичне обладнання. Деякі піратські сайти, які пропонують таку продукцію, відкрито діють в Україні, кількість таких сайтів навіть збільшується, що пояснюється недосконалістю та слабкістю чинного законодавства [12].

1. Афанасьєва О. Р. *Теоретические основы криминологического исследования и минимизации социальных последствий насильственной преступности* : дис. ... д-ра юрид. наук. Москва, 2014. 450 с.
2. Бабаєв М.М. *Социальные последствия преступности* : учеб. пособие. М., 1982. 82 с.
3. Безпалова О. І. *Мінімізація проявів організованої злочинності як важливий крок у напрямі реалізації правоохоронної функції держави*. URL: <http://univd.edu.ua/science-issue/issue/3651> (дата звернення: 17.01.2020).
4. Білоус К. *Чому піратство збільшує експорт фільмів*. URL: <https://voxukraine.org/uk/chomu-piratstvo-zbilshuye-eksport-filmiv/> (дата звернення: 17.01.2020).
5. Бусол О. Ю. *Організована злочинність в Україні: стан і проблеми реалізації державної політики у сфері протидії цьому явищу*. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2019. №2 (18). С. 60-71.
6. Венгерська Н. С., Удодова Я. В., Куценко В. І. *Особливості боротьби з відмиванням грошей: міжнародний та національний рівні*. *Економіка і суспільство*. 2018. Випуск №19. С. 41-48.
7. Гусєва В. П. *Вплив корупції на імідж України в світі. Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2012. № 2(28). С. 113-119.

8. *Індекс сприйняття корупції-2018*. URL: <https://ti-ukraine.org/research/indeks-sprujnyattya-koruptsiyi-2018/> (дата звернення: 17.01.2020).
9. *Індекс сприйняття корупції-2019*. URL: <https://ti-ukraine.org/research/indeks-sprujnyattya-koruptsiyi-2019/> (дата звернення: 02.06.2020).
10. *Про затвердження Державної програми забезпечення позитивного міжнародного іміджу України на 2003–2006 роки: постанова Кабінету Міністрів України від 15.10.2003 р. № 1609*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1609-2003-n> (дата звернення: 16.01.2020).
11. *Україна очолила міжнародний рейтинг корупції*. URL: <https://tyzhden.ua/News/189755> (дата звернення: 17.01.2020).
12. *Україну внесли до списку країн-порушників інтелектуальної власності*. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2852491-ukrainu-vnesli-do-spisku-krainporusnikiv-intelektualnoi-vlasnosti.html?fbclid=IwAR1r5yoIhTig_zhU2PiWudxVzePQfC8bhSk_5i0p3ngN6WwBRr0NzhIcsJM (дата звернення: 10.01.2020).
13. *Щурко О. М. Динаміка образу України в міжнародних рейтингах (2014–2016 рр.)*. Гілея: науковий вісник. 2016. Вип. 109. С. 382–386.
14. *Global terrorism Index 2019. Measuring the impact of terrorism*. URL: <http://visionofhumanity.org/app/uploads/2019/11/GTI-2019web.pdf> (дата звернення: 17.01.2020).

Медицький І.Б. Іміджеві втрати України від злочинності: наслідки нематеріального змісту

У статті обґрунтовується необхідність активізації кримінологічного пізнання фундаментальної проблеми наслідків злочинності. Наголошується на тому, що з'ясування масштабів прояву наслідків злочинності становить як науковий, так і суто практичний інтерес. Характер наслідків, їх параметри, рівні прояву, адресати спричинення, «ціна» та інші моменти підлягають обов'язковому врахуванню при розробці превентивного впливу на злочинність.

Розглянуто поняття нематеріальних наслідків злочинності з точки зору представників кримінально-правової та кримінологічної науки. Сформульоване авторське визначення нематеріальних наслідків злочинності як «генерованих злочинністю для особистості, суспільства, держави наслідків не уречевленого характеру, формами прояву яких виступає спричинення психічної (моральної) шкоди індивідам, а також немайнової шкоди юридичним особам публічного та приватного права, інститутам громадянського суспільства, держави». З урахуванням характеру завданої шкоди, нематеріальні наслідки злочинності запропоновано розглядати на індивідуальному; суспільному та державному рівнях.

Відзначено взаємопов'язаність державної політики протидії злочинності та іміджу України на міжнародній арені. Сформульовано висновок про присутність іміджевих заходів юридичного спрямування у цілій низці чинних нормативно-правових актів. Констатовано, що криміногенна ситуація у державі

продовжує залишатися потужним дестабілізуючим чинником, перепоною на шляху встановлення та розвитку добросусідських стосунків із цивілізованими державами, завдаючи шкоди іміджеві України та тягнучи за собою конкретні несприятливі наслідки у вигляді нереалізованих програм. Здійснено аналіз даних міжнародних рейтингів, що засвідчують необхідність актуалізації зусиль України у боротьбі: з організованою злочинністю; злочинами терористичного спрямування; корупцією; відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом; порушенням інтелектуальної власності.

Ключові слова: наслідки злочинності, нематеріальні наслідки злочинності, імідж, організована злочинність, корупція.

Medytskyi I.B. Ukraine's image losses from crime: consequences of intangible content

The article substantiates the need to intensify criminological knowledge of the fundamental problem of the consequences of crime. It is emphasized that finding out the extent of the consequences of crime is of both scientific and purely practical interest. The nature of the consequences, their parameters, levels of manifestation, recipients, «price» and other points must be taken into account when developing a preventive effect on crime.

The concept of intangible consequences of crime from the point of view of representatives of criminal law and criminological science is considered. The author's definition of intangible consequences of crime as «generated by crime for the individual, society, state consequences of not materialized nature, the manifestations of which are the infliction of mental (moral) harm to individuals and non-pecuniary damage to public and private legal entities, civil society institutions, state» . Given the nature of the damage, the intangible consequences of crime are proposed to be considered on an individual basis; public and state levels.

The interconnectedness of the state policy to combat crime and the image of Ukraine in the international arena was noted. The conclusion about the presence of image measures of legal direction in a number of current regulations is formulated. It was stated that the criminogenic situation in the country continues to be a powerful destabilizing factor, an obstacle to the establishment and development of good neighborly relations with civilized countries, damaging the image of Ukraine and entailing specific adverse consequences in the form of unrealized programs. The analysis of the data of the international ratings testifying to necessity of actualization of efforts of Ukraine in struggle: against organized crime is carried out; terrorist crimes; corruption; money laundering; infringement of intellectual property.

Key words: consequences of crime, intangible consequences of crime, image, organized crime, corruption.